

УДК 37.017:373.2]:316.612

Оксана Кошіль
ORCID iD 0000-0002-9121-1297

аспірант кафедри теорії та історії педагогіки,
Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053 м. Київ, Україна
o.koshil@kubg.edu.ua

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ: ГЕНЕЗА ТА СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ПОНЯТТЯ

У статті проаналізовано генезу понять «середовище», «освітнє середовище», «освітнє середовище дошкільного навчального закладу»; розкрито сутність понять «середовище», «освітнє середовище», «освітнє середовище дошкільного навчального закладу»; розглянуто підходи до визначення сутності освітнього середовища дошкільного навчального закладу; охарактеризовано шляхи забезпечення ефективного розвитку особистості в умовах дошкільного навчального закладу.

Доведено, що якісний психолого-педагогічний супровід процесу зростання дитини визначається якістю створених освітніх умов, головною серед яких є освітнє середовище дошкільного навчального закладу, яке забезпечує оптимальний розвиток особистості.

Ключові слова: *освітнє середовище; освітні умови; розвиток особистості; середовище; освітнє середовище дошкільного навчального закладу.*

© Кошіль Оксана, 2017

Вступ. Глобалізаційні процеси зумовлюють динамічний розвиток, що неминуче призводить до трансформацій в системі освіти України. У тому числі дошкільної як першочергової ланки освітнього простору.

Більшість вчених, проаналізувавши підходи до організації освітнього процесу дітей дошкільного віку, стверджують, що актуальним підвищенням якості дошкільної освіти, є забезпечення її поступального інноваційного розвитку, особистісно-орієнтованого, диференційованого, індивідуального, діяльнісного, інтегрованого, ігрового, середовищного підходів до організації дитячої життєдіяльності у дошкільному навчальному закладі. На нашу думку, актуалізується

реалізація середовищного підходу у дошкільній освіті у поєднанні з діяльнісним, особистісно-орієнтованим, компетентнісним, технологічним забезпечить належні умови розвитку особистості. Адже, як наголошує Ю. Мануйлов, особистісний, індивідуальний та інші підходи втрачають свій вплив на особистість, якщо не враховується соціокультурний та природний контекст розвитку дитини. Тобто, виникає потреба в сприятливому середовищі для реалізації потенціалу виховних підходів (Мануйлов Ю. С., 1997, с. 193). Відтак, постає проблема якісного психолого-педагогічного супроводу процесу зростання дитини у відповідно організованому освітньому середовищі для її поетапного всебічного розвитку та соціального зростання.

Дослідження різних аспектів освітнього середовища та його впливу на ефективність освіти займають одне з пріоритетних місць у сучасній педагогічній науці й практиці. На сьогодні у педагогічному просторі спостерігається інтерес вчених до поліаспектного поняття «освітнє середовище» як до феномену, що прямо чи опосередковано впливає на розвиток його суб'єктів. Для аналізу стану освітнього середовища дошкільного навчального закладу та процесів, які відбуваються в ньому, принциповим є усвідомлення комплексності середовища, взаємозв'язку і взаємозалежності суб'єкта та оточення, в результаті якого суб'єкт може змінюватися сам.

Мета статті – аналіз підходів до визначення сутності освітнього середовища дошкільного навчального закладу та виокремлення його основних функцій в організації освітнього процесу дітей дошкільного віку.

Теорія середовищного підходу у педагогічних дослідженнях. Органічний зв'язок процесів навчання, виховання і розвитку, комплексний характер педагогічної взаємодії дозволяє вважати поняття «освітнє середовище» синонімічним для понять «навчальне середовище», «виховне середовище», «розвивальне середовище», «предметно-розвивальне середовище», «оточуючий простір». Відтак, у дослідженні переважно використовується поняття «освітнє середовище». Крім того, зважаючи на складну структуру процесу освіти, вважатимемо, що освітнє середовище як система,

включає у себе навчальне середовище, виховне середовище та розвивальне середовище.

Поняття «середовище» системно актуалізується з ХХ століття (педагогіка прагматизму Дж. Дьюї; предметне середовище за М. Монтесорі; Вальдорфська педагогіка Р. Штайнера; дитяче середовище за Н. Іорданським; педагогіка середовища за С. Шацьким; соціальне середовище дитини за П. Блонським; середовище виховання за Я. Корчаком; педагогіка оточуючого середовища за А. Макаренком; предметно-просторове середовище за Є. Тихеєвою та ін.).

У сучасній українській мові «середовище» тлумачиться як «1) речовина, тіла, що заповнюють який-небудь простір і мають певні властивості; сфера; 2) сукупність природних умов, у яких відбувається життєдіяльність якого-небудь організму; 3) соціально-побутові умови життя людини; оточення. // Сукупність людей, зв'язаних спільністю життєвих умов, занять, інтересів і т. ін.» (Великий тлумачний словник сучасної української мови, 2001, с. 1116).

Проте, ретроспективний аналіз джерельної бази дозволяє зробити висновок, що починаючи вже з XVII століття, класики зарубіжної педагогіки наголошували на важливості прямого та опосередкованого впливу освітнього середовища на розвиток і становлення особистості. Так, ідею впливу середовища на особистість відстоював у праці «Материнська школа», 1632 р., творець класно-урочної системи чеський педагог Ян Амос Коменський (1592-1670 рр.). Педагог вважав, що розвиток усіх здібностей дитини варто розпочинати від самого народження, але для цього потрібна відповідна система виховання і сприятливе середовище. Я. А. Коменський порівнював дітей з рослинами, зазначаючи, що «...молоді деревця легше примусити рости так або інакше, ніж доросле дерево <...>, показуючи дітям добрий приклад». (Коменский Я. А., 1982, с. 161).

Англійський філософ, психолог, педагог Джон Локк (1632-1704 рр.) вважав, що талант вихователів й соціальне середовище, в якому перебуває вихованець, мають вирішальне значення для його особистісного становлення. Наукові погляди Д. Локка щодо впливу освітнього середовища на розвиток дитини висвітлені в філософській

концепції, заснованій на принципах емпіризму. У праці «Думки про виховання» («Some Thoughts Concerning Education», 1693 р. (Локк Дж., 1988, с. 614).

У полі зору сучасних дослідників різні аспекти задекларованої наукової проблеми: діагностика ефективності освітнього середовища (С. Дерябо); педагогічна сутність феномену «освітнє середовище» (Т. Гущина); виховний потенціал середовища (К. Куракін, Н Селиванова); середовищний підхід у вихованні (Ю. Мануйлов, К. Приходченко); освітнє середовище в концепції розвивального навчання (В Слободчиков); креативне компетентнісно-розвивальне освітнє середовище (Л. Шкерін); проектування освітнього середовища (В. Ясвін); організація навчання як звичайного плину життя дитини у спеціально створеному середовищі (Н. Михайленко, Н. Короткова, Л. Новикова, С. Новоселова та ін.); вплив освітнього середовища на моральне виховання особистості (К. Ушинський, Л. Толстой, П. Лесгафт, М Пирогов); оптимізація предметно-просторового середовища розвитку (Дж. Дьюї, М. Монтесорі, Р. Штайнер та ін.); вплив освітнього середовища на раннє дитинство (А. Рейнолдс, П. Стівенс, Е. Хігінс); розвиток дитини у природному, соціальному, економічному та культурному середовищі (П. Брандт, М. Текстор, П. Тіссен); теоретичні основи проблеми взаємодії людини і середовища (А. Бандура, Р. Бейкер, Л. Виготський, Дж. Гібон, К. Левін, М. Хейдметс); значущість середовища у процесі становлення і розвитку особистості на різних етапах життя (К. Абульханова-Славська, Н. Крилова, О. Леонтєв, Д. Маркович, М. Черноушек); освітнє середовище як чинник освіти особистості (М. Братко, Н. Гонтаровська, В. Желанова, В. Козирєв, Ю. Мануйлов, Т. Менг, К. Приходченко та ін.).

Досить ґрунтовно, освітнє середовище презентовано у психологічних працях. Доведено визначальну роль зовнішніх умов, тобто середовищних, у поведінці, діяльності, розумовій та фізичній активності, розвитку людини: С. Рубінштейн (принцип єдності свідомості та діяльності); Л. Виготський (теорія «зони найближчого розвитку»); А. Запорожець (спонтанний характер механізму саморозвитку діяльності); В. Рубцов (комунікативний розвиток в освітньому середовищі); В. Слободчиков (антрополого-психологічний аспект освітнього

середовища: насиченість та структурованість); В. Панов (екопсихологічний підхід до розроблення моделі освітнього середовища); В. Штерн (конвергенція внутрішніх задатків із зовнішніми умовами життя).

Багатоаспектність феномену освітнього середовища призводить до різного тлумачення цього поняття, а саме: складна система, що знаходиться у постійному розвитку й охоплює близькі й далекі життєві сфери (Л. Новікова, 1989); зона взаємодії освітніх систем, їхніх елементів, освітнього матеріалу та суб'єктів освітніх процесів (Н. Крилова, 1995); місце в соціумі (І. Фрумін, 1995); сукупність усіх можливостей (як позитивних, так і негативних) навчання, виховання та розвитку особистості (С. Дерябо, 1997); сутнісний зміст певної реальності (В. Слободчиков, 1997); система впливу та умов формування особистості за поданим зразком (В. Ясвін, 1997); частина споріднених середовищ: оточуючого, соціального, предметного та розвивального (О. Радіонова, 2000); сукупність соціальних, культурних, спеціально організованих психолого-педагогічних умов в освітньому закладі (Ю. Кулюткін, С. Тарасов, 2001); педагогічний засіб формування й розвитку особистості (Ю. Мануйлов, 2001); система освітніх умов, які необхідні для практичної реалізації освітньої технології (В. Панов, 2004); комплекс умов-можливостей та ресурсів (матеріальних, фінансових, особистісних, технологічних, організаційних, репутаційних) для освіти особистості (М. Братко, 2016).

Дослідниця М. Братко аналізуючи наукові підходи до тлумачення поняття «освітнє середовище», прийшла до висновку, що «під освітнім середовищем розуміють багаторівневу систему умов/обставин/чинників/можливостей, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в усіх аспектах – цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному». На її думку, «освітнє середовище варто розглядати як загальний, сукупний, об'єднаний, інтегральний, цілісний чинник розвитку і становлення особистості, що відіграє значну роль у модифікації її поведінки, впливає на розвиток і формування здібностей, потреб, інтересів, свідомості» (М. В. Братко, 2014, с. 16).

Узагальнюючи наукові підходи до тлумачення складного, багатомірного і суб'єктивного поняття «освітнє середовище», можемо констатувати, що більшість

науковців під середовищем розуміють оточення, яке складається із сукупності природних, матеріальних, соціальних чинників, які прямо чи опосередковано впливають на особистість. Визначають його як процес діалектичної взаємодії соціального, просторово-предметного та психодидактичного компонентів, що утворюють систему умов і впливів, яка забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності певного освітнього суб'єкту в цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному аспектах.

У контексті нашого дослідження, найбільший інтерес представляє науковий доробок учених, що досліджували середовище дошкільного навчального закладу як систему створення умов і засобів організації навчання, розвитку, виховання дітей дошкільного віку, а саме: саморозвиток дитини в ігровому освітньому середовищі (Є. Зворигіна, Л. Парамонова); особистісно-орієнтована взаємодія дитини і педагога в освітньому середовищі (Ю Шумілова, Є. Царегородцева); пізнавальний розвиток дитини дошкільного віку засобами спеціально обладнаного середовища (А. Вербенець, М. Полякова); вплив предметно-просторового середовища на гендерний розвиток дитини (І. Євтушенко); формування у дітей естетичного сприйняття та художньо-творчих здібностей засобами освітнього середовища (Т. Комарова, О. Філіпс) та ін.

Аналіз джерельної бази дозволяє стверджувати, що організація освітнього середовища для розвитку дитини, багато в чому базується на наукових положеннях педагогів-класиків, що й стали основою сучасного підходу до проектування освітнього середовища для дітей дошкільного віку. Так, вивчаючи спадщину Софії Русової, можна стверджувати, що в працях видатного педагога, фундатора системи дошкільної освіти в Україні, простежується проблема прямого та опосередкованого впливу освітнього середовища на розвиток і становлення особистості. С. Русова зазначала, що «...наука про виховання вимагає щоб утворена була навкруги така атмосфера, в якій могли б вільно розвиватися усі здібності дитини, усі її добрі почуття й нахили...» (Проскура О. В., 1996., с. 34). Узагальнені погляди С. Русової на сутність і зміст дошкільного виховання представлені у працях «Дошкільне виховання» (1918р.), «Теорія і практика дошкільного виховання» (1924р.). На думку

дослідниці, освітнє середовище дитячого садка, необхідно проектувати базуючись на принципах гуманізму, демократизму, народності, історизму, природовідповідності, зв'язку навчання з життям.

Формулювання базового поняття «освітнє середовище дошкільного навчального закладу». Вважаємо, що середовищний підхід до виховання дітей дошкільного віку зумовлює створення «світу дитинства» у виховному просторі, що сприяє інтеграції традиційної системи виховання з системою максимально наближеною до середовища життєдіяльності дитини. А відтак, є актуальним формулювання базового поняття «освітнє середовище дошкільного навчального закладу», що сутнісно відрізняється від такого середовища інших типів навчальних закладів.

Розглядаючи освітнє середовище як фактор формування готовності дитини до навчання в умовах дошкільної освіти, М. Урбанська визначає освітнє середовище дошкільного навчального закладу як сукупність спеціально створених матеріальних і духовних умов у відкритій педагогічній системі, в якій за рахунок активної взаємодії педагога і дошкільника на основі принципів синергетики виникає нелінійний резонансний ефект посилення малих педагогічних впливів, що сприяє узгодженню темпів і рівнів розвитку, становленню творчої особистості, а також виникнення якісно нового рівня дошкільної освіти (Урбанская М. В., 2010, с. 211).

Науковець С. Новосьолова, досліджуючи проблему проектування розвивального середовища ДНЗ, під освітнім середовищем розуміє систему матеріальних об'єктів діяльності дитини, яка функціонально моделює зміст її духовного і фізичного розвитку (Новоселова С. А., 1995, с. 58).

Дослідники Русакова Т., Бреусова Т., визначаючи сучасні вимоги до організації естетичного розвивального середовища ДНЗ, розглядають освітнє середовище такого закладу як комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя дітей і дорослих в ДНЗ (Русакова Т. Г., Бреусова Т. А., 2011, с. 125).

Підсумовуючи результати аналізу змісту складного, поліаспектного поняття «освітнє середовище дошкільного навчального закладу», що відіграє вирішальну роль у розвитку дитини, ми робимо висновок, що більшість науковців під освітнім середовищем розуміють: багаторівневу систему умов для поетапного всебічного розвитку та соціального зростання дитини; комплекс ресурсів – матеріально-технічних, програмно-методичних, особистісних, технологічних, що забезпечують освітній процес в ДНЗ. Дослідники проблеми освітнього середовища дошкільного навчального закладу, розглядають такі підходи до його визначення: соціально-психологічний (освітнє середовище визначається як умова моделювання дитиною особистісного внутрішнього світу у процесі взаємодії з оточуючим світом); соціально-педагогічний (освітнє середовище як багатомірне соціально-педагогічне явище, яке ситуативно впливає на розвиток ціннісних орієнтацій, способів поведінки дитини).

У сучасних наукових дослідженнях ученими наголошується важливість середовищного підходу в дошкільній освіті в умовах переходу освіти до парадигми розвиваючої. На думку С. Литвиненко освітнє середовище можна назвати освітнім лише тоді, коли життя дитини в цьому середовищі надає їй можливість для самореалізації; якщо головною ціллю освітнього середовища є особистісний розвиток усіх учасників освітнього процесу (Литвиненко С. В., 2010).

Погоджуємося з думкою О. Крежевських, яка однією з основних функцій освітнього середовища ДНЗ вважає забезпечення потреб дітей у спілкуванні, активності, пізнанні оточуючого світу, розумінні, повазі, визнанні й самореалізації (Крежевських О. В., 2016, с. 36).

Відома вітчизняна дослідниця К. Крутій, ґрунтовно досліджуючи проблему освітнього простору ДНЗ, основними критеріями освітнього середовища вважає наступні: змістові (рівень і якість культурного змісту), процесуальні (стиль спілкування, рівень активності), результативні (розвивальний ефект) (Крутій К. Л., 2009, с. 302).

Висновки. Отже, освітнім середовище дошкільного навчального закладу стає тільки тоді, коли виконує свої основні завдання: забезпечує розвиток дітей

дошкільного віку, охорону та збереження їхнього здоров'я, необхідні умови у випадку інклюзивної освіти; здійснює корекцію недоліків розвитку; враховує особливості розвитку та саморозвитку. Вважаємо, що основною умовою реалізації виховної функції середовища є особистісно-орієнтована взаємодія дитини і педагога, у процесі якої відбувається засвоєння соціокультурного досвіду, індивідуальний педагогічний супровід, заснований на принципах партиципації.

На нашу думку, пріоритетними ключовими аспектами педагогічно керованого освітнього середовища дошкільного навчального закладу є: відповідність Базовому компоненту дошкільної освіти; урахування запитів батьків дитини; варіативність програм, форм і методів дошкільної освіти; усвідомленість учасниками освітнього процесу унікальності дитини, відкритість по відношенню до дитини.

На основі проведеного аналізу розглядаємо освітнє середовище дошкільного навчального закладу як цілісний чинник психологічного та особистісного розвитку дитини, що відіграє визначальну роль у забезпеченні її потенціалу, реалізації природжених програм, можливостей у самовизначенні та само актуалізації. Відтак, освітнє середовище дошкільного навчального закладу це змістово-насичене, трансформуюче, поліфункціональне, варіативне, доступне, небезпечне утворення, що цілеспрямовано забезпечує повноцінну освіту і розвиток дітей дошкільного віку.

Перспективи подальших досліджень полягають у науковому пошуку комплексного вирішення проблеми впровадження відповідної складової у професійну підготовку майбутнього вихователя, що забезпечить його готовність до проектування освітнього середовища дошкільного навчального закладу.

Література

1. Братко М.В. Управління професійною підготовкою фахівців в умовах Університетського коледжу: теоретичний аспект / М.В.Братко // ScienceRise: Pedagogical Education. – 2016. – № 7 (3). – С.9-16. Режим доступу: DOI: <http://dx.doi.org/10.15587/2016.74526>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. / Под ред. А.И. Пискунова. – М.: Педагогика, 1982. – С. 161.

4. Крежевских О.В. Развивающая предметно-пространственная среда дошкольной образовательной организации: учебное пособие для бакалавров педагогики / О.В. Крежевских. – М.-Берлин: Директ-Медиа, 2016. – 221 с.
5. Крутій К. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. / К. Крутій. – К.: Освіта, 2009. – Ч. 1. – 302 с.
6. Литвиненко С.В. Развитие познавательной активности в преддошкольный период / С.В. Литвиненко // Журнал научно-педагогической информации [Электронный ресурс]. – 2010. – 4. – Режим доступа: <http://www.paedagogia.ru/2010/41-04/208-litvinenko>.
7. Локк Дж. Сочинения в трёх томах: Т. 3./ Дж. Локк – М.: Мысль, 1988.– 668 с.– (Филос. наследие. Т.103). – С. 614.
8. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании: дис. ... док. пед. наук: 13.00.01 / Мануйлов Юрий Степанович. – М., 1997. – 193 с. Режим доступа: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/112065.html>.
9. Новоселова С. А. Развивающая предметная среда: метод. рек. по проектированию вариативных дизайн-проектов развивающей среды в детских садах и учеб.-воспит. комплексах. / С. А. Новоселова. – М.: Академия, 1995. С. 58.
10. Проскура О. В. Русова С. Вибрані педагогічні твори / О. В. Проскура. – Київ: Освіта, 1996. – 304 с.
11. Русакова Т.Г., Бреусова Т.А. Эстетическая развивающая среда образовательного учреждения поликультурного региона: компоненты, функции, критерии оценки // Вестник ОГУ. 2011. №9 (128). – С. 125-129. Режим доступа: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/esteticheskaya-razvivayuschaya-sreda-obrazovatelno-uchrezhdeniya-polikulturnogo-regiona-komponenty-funktsii-kriterii-otsenki>.
12. Урбанская М. В. Образовательная среда как фактор формирования готовности ребенка к обучению в условиях дошкольного образования: дис... кандидата пед. наук: 13.00.01 / Урбанская Маргарита Викторовна. – Санкт-Петербург, 2010. – 211 с.

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО УЧЕРЕЖДЕНИЯ: ГЕНЕЗИС И СУЩНОСТНОЕ СОДЕРЖАНИЕ ПОНЯТИЯ

Кошиль Оксана, аспирант кафедры истории и теории педагогики, Киевский университет имени Бориса Гринченка, ул. Бульварно-Кудрявская, 18/2 д., 04053 г. Киев, Украина,
o.koshil@kubg.edu.ua

В статье проанализирован генезис понятий «среда», «образовательная среда», «образовательная среда дошкольного образовательного учреждения»; раскрыта сущность понятий «среда», «образовательная среда», «образовательная среда дошкольного образовательного учреждения»; рассмотрены подходы к обозначению сущности образовательной среды дошкольного образовательного учреждения; дана характеристика путей обеспечения эффективного развития личности в условиях дошкольного образовательного учреждения.

Доказано, что качественное психолого-педагогическое сопровождение процесса развития ребенка определяется качеством созданных образовательных условий, главным среди которых является образовательная среда дошкольного образовательного учреждения, которое обеспечивает оптимальное развитие личности.

Ключевые слова: образовательная среда; образовательные условия; развитие личности; среда; образовательная среда дошкольного образовательного учреждения.

EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRESCHOOL EDUCATION: GENESIS AND CONTENT

Koshil Oksana, postgraduate of department of theory and history of education Borys Grinchenko Kyiv University, st. Bulvarno-Kudriaska 18/2, 04053 Kyiv, Ukraine, o.koshil@kubg.edu.ua

The problem of educational environment and its influence on the effectiveness of education is one of the highest priorities in modern pedagogical science and practice. Analysis of the source base has led to the conclusion that modern pedagogical space is polyspectra scientists to the concept of "educational environment" as phenomenon that directly or indirectly affects the development of its subjects, and the concept "educational environment" is multidimensional, reflected in different theoretical models, determined by a variety of definitions and interpretations. The analysis of the source base made it possible to conclude that in the modern pedagogical space there is an interest of scientists in the polyaspect concept of "educational environment" as a phenomenon that directly or indirectly influences the development of its subjects, and the concept "educational environment" is multidimensional, reflected in different theoretical models, is determined by a variety of definitions and interpretations. In the broadest sense, the educational environment is understood by the environment, which consists of a set of natural, material, social factors that directly or indirectly influence the personality.

It was found out that qualitative psychological and pedagogical support of the process of child growth is determined by the quality of the created educational conditions, main among which is the educational environment of preschool educational institution, which provides optimum development of the individual.

Based on the scientific analysis of educational environment of preschool educational institution is considered as an integral factor of psychological and personal development of the child, which plays a crucial role in ensuring its potential of implementation of congenital programs, opportunities, self-determination and self-actualization.

In the article the essence of the concepts «environment», «educational environment», «educational environment of preschool educational institutions» has been shown; theoretical approaches to the definition of the essence of the educational environment of preschool educational institutions have been observed; the ways of providing the effective development of the individual in a pre-school educational institution have been described.

Keywords: educational conditions; educational environment; environment; educational environment of preschool educational institutions; personality development.

References

1. Bratko M.V. (2016). Upravlinnya profesiynoyu pidhotovkoyu fakhivtsiv v umovakh Universytet-s'koho koledzhu: teoretychnyy aspekt [Management of professional preparation of specialists in terms of University College: theoretical aspect]. *ScienceRise: Pedagogical Education*. – 7 (3), 9-16. Available at: DOI: <http://dx.doi.org/10.15587/2016.74526>. (ukr).
2. Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (2001). [Explanatory Dictionary of the contemporary Ukrainian language]. Uklad. i holov. red. V.T. Busel. – K.: Irpin': VTF «Perun», 1440 (ukr).
3. Komensky Ya. A. (1982). Yzbrannyye pedahohycheskye sochyneniya [Selected pedagogical works]. M.: Pedahohyka, 161 (rus).
4. Krezhevskykh O.V. (2016). Razvyvayushchaya predmetno-prostarnstvennaya sreda doskol'noy obrazovatel'noy orhanyzatsyy: uchebnoe posobyе dlya bakalavrov pedahohiky [Developing the subject-spatial environment of preschool educational organization: a textbook for bachelors of pedagogy]. M.-B.: Dyrekt-Medya, 221 (rus).
5. Kruty K.L. (2009). Osvitniy prostir doskil'noho navchal'noho zakladu: monohrafiya: u 2 ch. [Educational environment of preschool educational institution]. K.: Osvita, 302 (ukr).
6. Lytvynenko S.V. (2010). Razvytye poznavatel'noy aktyvnosti v preddoshkol'nyy peryod [Development of cognitive activity in the pre-preschool period]. Available at: <http://www.paedagogia.ru/2010/41-04/208-litvinenko> (rus).
7. Lokk Dzh. (1988). Sochyneniya v trekh tomakh [Works in three volumes]. M.: Mysl', (Fylos. nasledye. T.103), 614 (rus).
8. Manuilov Yu. S. (1997). Sredovoi podkhod v vospytany [Environmental approach in upbringing]: Doctor's thesis: 13.00.01. M., 193. Available at: <http://www.lib.ua-ru.net/diss/cont/112065.html> (rus).
9. Novoselova S. A. (1995). Razvyvaiushchaia predmetnaia sreda: metod. rek. po proektyrovaniyu varyatyvnykh dyzain-proektov razvyvaiushchei sredy v detskykh sadakh y ucheb.-vospyt. kompleksakh [Developing objective environment: guidelines on the design of variational design projects of the developing environment in kindergartens and teaching and educational complexes]. M.: Akademyia, 58 (rus).
10. Proskura O. V. (1996). Rusova S. Vybrani pedahohichni tvory [Rusova S. Selected pedagogical works]. K.: Osvita, 304 (ukr).
11. Rusakova T.H., Breusova T.A. (2011). Estetycheskaya razvyvayushchaya sreda obrazovatel'noho uchrezhdeniia polykul'turnoho rehyona: komponenty, funktsyy, krytery otsenky [Aesthetic developing environment of the educational institution of the multicultural region: components, functions, evaluation criteria]. *Vestnyk OHU*. (128), 125-129. Available at: URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/esteticheskaya-razvivayuschaya-sreda-obrazovatel'nogo-uchrezhdeniya-polikulturnogo-regiona-komponenty-funktsii-kriterii-otsenki>. (rus).
12. Urbanskaia M. V. (2010). Obrazovatelnaia sreda kak faktor formyrovaniia hotovnosti rebenka k obucheniyu v usloviakh predshkol'nogo obrazovaniia [Educational

environment as the factor of formation of readiness of the child to education in terms of school education]: Candidate's thesis: 13.00.01. Sankt-Peterburh, 211 (rus).

Стаття надійшла до редакції 31.10.2017

Прийнято до друку 23.11.2017